

Zanimiva slovenščina

Berta Golob: Igranje besedne čarovnije, Dežela Slovničarija, Jezikovni vozli, Sporočanje v Ptičjem logu, Žive besede, Izšlo pri Mladinski knjigi od 1982 do 1992.

Poljudnoznanstvene knjige s področja biologije, fizike, kemije, zgodovine, logike, matematike izhajajo pogosto, medtem ko so poljudne ali celo zabavnejezikovne knjige redkost. Vendarje Berta Golob v desetih letih napisala kar pet takih knjižic. *Žive besede*, ki so bile nagrajene celo z Levstikovo nagrado za poljudnoznanstvena mladinska dela, so namenjene višjim razredom osnovne šole. Druge štiri — *Igrarije besedne čarovnije, Dežela Slovničarija, Jezikovni vozli, Sporočanje v Ptičjem logu* — pa so namenjene učencem nižjih razredov osnovne šole.

Vse te knjige so bogato ilustrirane: večinomajih je domiselno ilustriral Marjan Manček, edino Igrarije besedne čarovnije je s celostranskimi ilustracijami opremil Daniel Demšar. V nekaterih primerih pomenijo ilustracije pravo razlago jezikovnega znamenja, npr. *Lačni šolarji so pojedli M(m)atevža. — Dar in Maja nosita iste (enake) hlače. — Vsak naj pomete pred mojim (svojim) pragom.* V večini primerov pa so ilustracije opora, da si mladi bralci stvari lažje predstavljajo, se ob njih nasmejejo in si jih potem bolje zapomnijo.

Oglejmo si, kako Berta Golob razlaga jezikovne probleme in katera jezikovna poglavja obdeluje.

Razlage v nižjih razredih so precej literarizirane (rimane, antropomorfizirane, izvirne), razlage v višjih razredih pa se približujejo znanstvenim (takim s termini, ilustrativnimi primeri, definicijami). Naj navedem nekaj primerov:

Besede so igrače. Z njimi se pomen obrača. Črv - vrč, cepec - cepec, tepec - čepet, kos - sok, rob - bor, šaša - šaš, tam - mat.

Dežela Slovničarija

Nekaj slišim, pa nične vidim. Vrt, smrt, črv, vrv, brv. V teh besedah slišim polglasnik. Kam neki

seje skrli? Aha. Pred glas R seje vrinil! Igra se skrivalnice.

Dežela Slovničarija

"Pa mi povej, " je dejal U, "zakaj sem jaz pri Urški velik, pri uri pa majhen. " "Urška je ime. Na začetku imen ste črke spoštovane. Pišemo vas z veliko."

Sporočanje v Ptičjem logu

Otroci samostalniki takoj spoznajo, ker je med prebivalci Slovničarije najmanj siten gospod. Vprašaj ga kdo ali kaj, on pa ti navede brez števila imen, predmetov in pojmov.

Dežela Slovničarija

Kar spomnite se, kako iz leta v leto spoznavate zakonitosti knjižnega jezika. Učite se, kako je treba izgovarjati glasove, da na primer kratkih naglašanih samoglasnikov v knjižnem jeziku ne izgovarjamo kot polglasnik (brat : brtt, ptič : pthč, kruh : krhh...), da ima mestnik samostalnikov moškega in srednjega spola končnico -u in ne -i (v mestu, pri bratu, ne v mestu, pri brati).

Žive besede

To, kar je jezikovno pravilno, ni vedno tudi slogovno ustrezno. Poved "Seja se je končala, ko je v zvoniku udarilo poldan" je jezikovno popolnoma pravilna, za zapisnik pa neustrezna. I. J. Poglejmo še nasprotni primer: poved "A veš, da ste od hudiča, ta cajtengje dober" ne sodi v zborni jezik, pisatelj pa jo je mirno zapisal, ker je hotel pripoved razgibati ravno s tem.

Žive besede

Na mnogih mestih v knjižicah je z narobnimi povedmi ali besedili dosežena humornost, hkrati pa se mimogrede zavemo tega ali onega slovnicega oziroma slogovnega pravila. Na primer:

Boštjan Šolar: Zblejdenapisalspisovetru.

Igrarije

No vem brska me glaje zo pr no mr zla.

Dežela Slovníčarija

Mirko in Marko sta se prepirala za ničprazen.

*Nista se mogla zediniti, kdo bo nesel olupke
krompirjeve na smetišče bližnje.*

Dežela Slovníčarija

Zlata ribicaje živela v akvariju pika

Dežela Slovníčarija

Popraviti je treba sklopko vašega ljubkega avtomobila.

(Popraviti je treba sklopko.)

Žive besede

Zdaj, ko smo si ogledali način razlaganja v teh knjižicah, si oglejmo še, katera jezikovna vprašanja so tako obdelana. Glasovi, polglasnik v besedah tipa vrt, glasovna vrednost črk **o** in **e**, zvočniška sklopa **lj** in **nj**, zlogovanje, besedne družine, sopomenke (sinonimi), enakozvočnice (homonimi), blizuzvočnice (paronimi), manjšalnice, popačenke (barbarizmi), samostalniki, samoedninski in samomnožinski samostalniki, lastna imena, slovnični spol za živali, katerih naravni spol ni očiten (epiceni), pridevniki tipa malinov sirup, primerniki tipa višja šola, zaimki **moj** in **svoj** oz. **isti** in **enak**, glagoli za živalsko oglašanje, glagolniki, primere (komparacije), rekla, pregovori, pripovedne, vprašalne in vzključne povedi, nebesedno in besedno sporočanje, razčlenjenost spisa, jezikovna zvrstnost, jezikovna pravilnost, slogovna ustreznost. Nekateri od teh jezikovnih problemov so obdelani celo po večkrat, npr. lastna imena, manjšalnice, sopomenke. Obstajajo pa številne slovnične vaje, o katerih ni nobene besede, npr.

določanje stavčnih členov, določanje besednih vrst, spreganje, sklanjanje, oblikoglasno zapisovanje, postavljanje nekončnih ločil itd. Kaže, da se vsa slovnica ne da predstaviti na zanimiv načia

Navdušeni bralci mislijo, da bi bilo mogoče ves jezikovni pouk zasnovati tako igrivo, kot to zmore Berta Golob. Strogijezikoslovci pa očita jo njenim knjižicam preveliko literarnost, stilističnost in Živim besedam celo nepotrebno razvlečenost. Sumijo, koliko se bo dalo ta spoznanja prenašati na nove primere. Ko pretresam ti dve mnenji, se mi očrtava vmesno. Občudujem avtoričino nezavrtost, neodvisnost od učeni h formulacij, smisel za poenostavljanje, igrivost, iznajdljivost; hkrati pa dvomim, da bi se vsa učna snov, kijo potrebuje učenec za dobro obvladovanje materinščine, lahko pridobila s takšno lahkoto. Takele knjižice ne morejo dati sistematičnega znanja, so pa izvrstno motivacijsko sredstvo. Prebujajo vedoželjnost učencev najezikovnem področju, ugodno razpoloženje, da slovnice ne podcenjujejo, ampakjo imajo radi. Učiteljem, ki se prizadevajo za prijazno šolo, dajejo veliko novih zamisli, kako naj organizirajo ure zanimivega jezikoslovnega pouka. Te prikupne slikanice me potrjujejo v prepričanju, da poleg temeljnih del sodobnegajezikoslovja, kiji h razumejo samo poglobljeno izobraženi strokovnjaki za jezik, potrebujemo še veliko knjig, ki odgovarjajo na številna vprašanja o jeziku, ki si jih zastavljajo manj usposobljeni ljudje: učenci osnovne šole, srednješolci in povprečni izobraženci.

France Žagar

Pedagoška fakulteta v Ljubljani